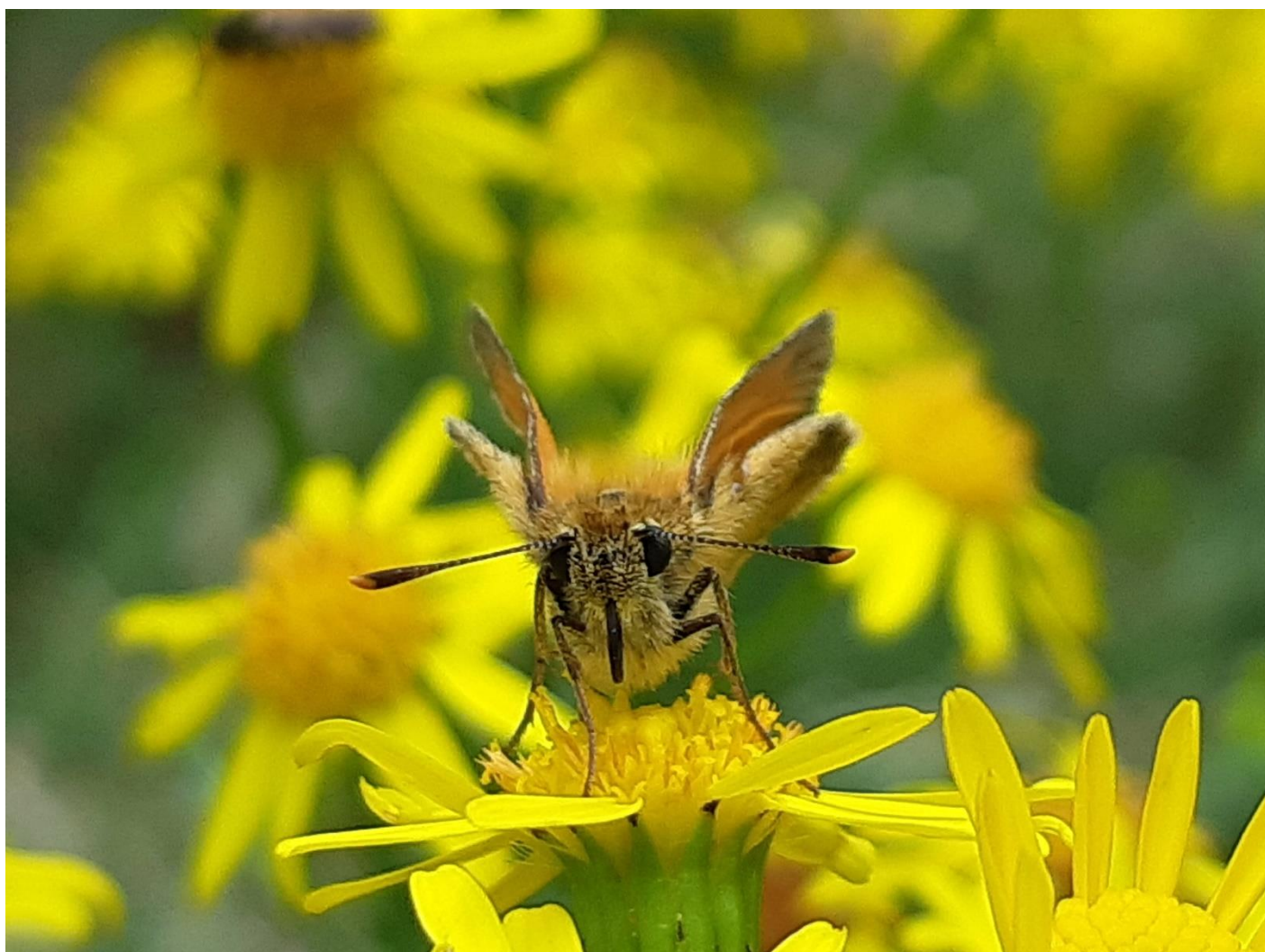

Ruimte voor biodiversiteit

Gemeente Montferland

Eindrapport 14 december 2021

INHOUDSOPGAVE

1	AANLEIDING	1
1.1	Wat is biodiversiteit?	1
1.2	Waarom is biodiversiteit belangrijk?	1
1.3	Hoe gaat het met de biodiversiteit?	2
1.4	Huidige wetgeving	3
1.5	Aan de slag met biodiversiteit	4
1.6	Totstandkoming van dit plan	4
2	BIODIVERSITEIT IN MONTFERLAND	5
2.1	Hoe gaat het met de biodiversiteit in de gemeente?	5
2.2	Wat zijn de voornaamste oorzaken van de achteruitgang?	7
2.3	Hoe kunnen we de biodiversiteit verbeteren?	9
2.4	Wat vinden de inwoners van Montferland van biodiversiteit?	11
2.5	Welke maatregelen nemen we al voor de biodiversiteit?	12
3	VISIE OP BIODIVERSITEIT	13
3.1	Herstel van randvoorwaarden	13
3.2	Gebiedsgerichte benadering	14
3.3	Aanpak via sporen	15
4	UITVOERINGSPLAN	16
4.1	Het agrarisch buitengebied	17
4.2	De kernen	19
4.3	De bedrijventerreinen	21
4.4	De natuurgebieden	22
5	UITVOERINGSAGENDA	23

1 Aanleiding

1.1 Wat is biodiversiteit?

De term biodiversiteit kan het meest eenvoudig worden omschreven als “de verscheidenheid aan soorten”. Deze afwisseling in soorten ontstaat door de grote verscheidenheid in omstandigheden op aarde: verschillen in klimaat, bodem, water en landgebruik maken dat soorten zich moeten aanpassen. Er zijn bijvoorbeeld plantensoorten die zich helemaal hebben aangepast aan het leven op hele droge en arme zandgronden. Andere soorten gedijen juist heel goed op voedselrijke grond, of kunnen goed tegen “natte voeten”. Insecten passen zich vaak weer aan op het leven op specifieke plantensoorten. Bepaalde vogelsoorten hebben zich gespecialiseerd in het vangen van bepaalde insecten enzovoorts.

1.2 Waarom is biodiversiteit belangrijk?

Het belang van biodiversiteit wordt vaak uitgelegd aan de hand van producten en diensten die dit voor de mens oplevert zoals hout, medicijnen, voedsel, schoon drinkwater, stabiel klimaat en dergelijke. Omdat veel van deze diensten betrekking hebben op processen die op grote schaal spelen, lijkt het voor veel mensen wellicht een “ver van mijn bed show”. Het belang van variatie speelt echter wel degelijk een rol in de directe leefomgeving. Denk bijvoorbeeld aan de waarde die we in onze vrije tijd ervaren, als we door een bos wandelen. Ziet u liever één boomsoort van één en dezelfde leeftijd, of juist een afwisselend bos?

Een bos met eenzijdige opbouw in leeftijd en soorten levert maar beperkt voedsel en voortplantingsmogelijkheden voor soorten. Net als bij ons mensen is een eenzijdig dieet op de lange duur nadelig voor het voortbestaan..

Iedereen is zich er van bewust dat we bijvoorbeeld een gevarieerd dieet nodig hebben om gezond te blijven. De processen die zich in ons lichaam afspelen en er voor zorgen dat alle organen goed blijven functioneren zijn te vergelijken met biodiversiteit. Het is een systeem dat onderling verbonden is en het één kan niet los functioneren van het andere.

Een gevarieerd dieet is te vergelijken met een variatie aan soorten in de natuur. Het zorgt voor groei en weerstand tegen ziektes.

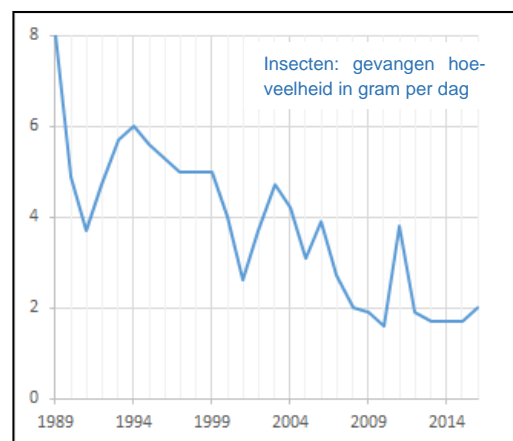
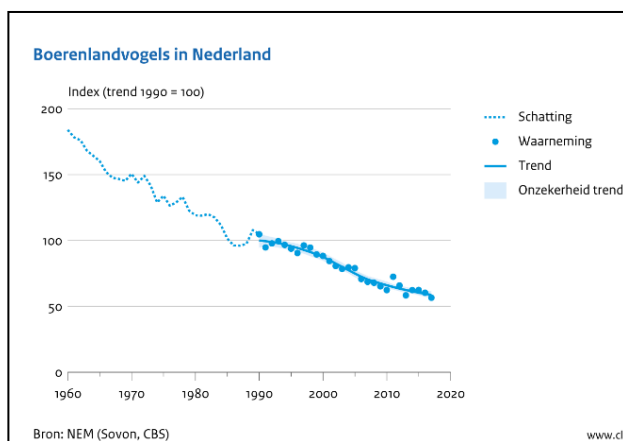
Een éénzijdig dieet leidt tot allerlei complicaties. Dit geldt ook voor het functioneren van al het leven op aarde. Als omstandigheden veranderen (denk bijvoorbeeld aan klimaatverandering) dan is er bij een grote variatie aan soorten voldoende veerkracht om zich aan te passen aan deze veranderingen. Hoe meer variatie in soorten, des te groter is de kans dat er soorten of individuen zijn die de veranderingen in omstandigheden overleven. Resistentie tegen ziekten en plagen in bijvoorbeeld de landbouw is van groot belang, maar ook in de eigen leefomgeving kan een te eenzijdig soortenbestand tot overlast leiden. Een sprekend voorbeeld is de eikenprocessierups. De soort kan zich door wijziging in omstandigheden succesvoller voorplanten dan vroeger en kan zich gemakkelijk verspreiden door een gebrek aan natuurlijke vijanden en een onafgebroken aanbod aan (aangeplante) eiken. Biodiversiteit heeft dus een temperend effect op plagen.

Het belang van biodiversiteit wordt vaak beschreven aan de hand van de voordelen die het voor de mens heeft. Er geldt ook een intrinsieke waarde; gevarieerd eten is nu eenmaal ook lekkerder. Op dezelfde wijze kun je het bestaansrecht van andere soorten dan de mens, ecosystemen, kortweg de natuur respecteren.

1.3 Hoe gaat het met de biodiversiteit?

Op allerlei schaalniveaus is te zien dat soorten er in aantallen op achteruit gaan en soorten zelfs uitsterven. Ook in Nederland.

Geschat wordt dat sinds 1900 614 diersoorten zijn verdwenen in Nederland. De aantallen van één van de meest algemene soorten in Nederland, de huismus, is sinds 1975 gehalveerd. Ook in het boerenland nemen vogelsoorten sterk af. Een andere zeer zorgwekkende trend is het verlies aan de hoeveelheid insecten. Mogelijk is het totaal aantal insecten met 60 % gedaald in de afgelopen decennia. Menigeen (van een zekere leeftijd) herinnert zich de moeite die het kostte om de voorruit van de auto vrij van insecten te krijgen na een lange nachtelijke rit in de zomer. Wellicht is het nog niet eens opgevallen hoe weinig insecten er tegenwoordig op de kentekenplaat achterblijven. Het aantal soorten dat afhankelijk is van insecten is enorm en daarmee is de mogelijke impact zorgwekkend.

De trend van tellingen boerenlandvogels in Nederland laat een dramatische achteruitgang zien. Uit onderzoek met insectenvallen in 63 natuurgebieden in Duitsland blijkt dat vanaf 1989 het gewicht aan dagelijks gevangen insecten is afgenomen van 9,2 naar 2,4 gram.

Bij het verlies aan biodiversiteit en de noodzaak om deze trend te stoppen gaat het niet om het behoud van soorten omwille van de natuur alleen. Het gaat hierbij ook om behoud van de voedselvoorziening, schoon drinkwater en schone lucht. Om wereldwijde achteruitgang te stoppen is actie nodig. Het tij is volgens het IPBES - het Intergouvernementeel Platform voor Biodiversiteit en Ecosysteemdiensten - nog te keren. Dit betekent ingrijpen op verschillende schaalniveaus en het nemen van maatregelen, gericht zowel de bescherming van de natuur, als het tegengaan van verspilling en het beter omgaan met onze natuurlijke hulpbronnen.

Gelukkig is er een groeiend besef op verscheidene schaalniveaus (nationaal en internationaal) dat verlies aan biodiversiteit een bedreiging vormt die aangepakt moet worden (zie ook Deltaplan Biodiversiteit, 2018).

1.4 Huidige wetgeving

De Wet natuurbescherming regelt de bescherming van de in Nederland in het wild voorkomende soorten. In de praktijk wordt het vooral gezien als een extra drempel bij het realiseren van ruimtelijke ontwikkelingen en leidt deze wet zelden tot proactieve maatregelen.

De wet kent in de praktijk een “top-down” benadering, dat wil zeggen dat van een geselecteerd aantal soorten de nesten of de verblijfplaatsen zoals holen beschermd zijn. Het voedsel van de beschermde soorten, of de routes die soorten moeten afleggen om voedselgebieden te bereiken zijn meestal niet beschermd. De Wet natuurbescherming richt zich qua soorten vooral op de top van de zogenaamde voedselpiramide en qua bescherming vooral op de verblijfplaatsen en minder op de leefgebieden.

Hoewel bij ruimtelijke ontwikkelingen de Wet natuurbescherming een belangrijk instrument is, waarbij de voorgenomen ingrepen worden getoetst aan de verbodsbepalingen uit de wet, lost dit het probleem van verlies van biodiversiteit niet op. Aan de basis van de voedselketen, het bodemleven en de insecten, zijn er geen bij wet beschermde soorten. Vanuit het oogpunt van biodiversiteit kan, bij wijze van spreken, worden volstaan met het beschermen van de regenworm. Deze soort zorgt voor het ontstaan van leefomstandigheden van veel ander bodemleven en zorgt zodoende voor een goede plantengroei. Bovendien vormt het basisvoedsel van veel soorten. Toch wordt de regenworm niet genoemd in de Wet natuurbescherming.

De Wet natuurbescherming richt zich vooral op de soorten in de top de voedselpiramide. Als we de biodiversiteit willen verbeteren dan moeten we vooral zorgen voor de brede basis

1.5 Aan de slag met biodiversiteit

De gemeenteraad van Montferland erkent het belang van een goede biodiversiteit en wil de biodiversiteit in de gemeente versterken. Zij heeft daarom in de vergadering van 27 september 2018 een motie aangenomen om (1) aan te geven welke maatregelen nu al door de gemeente worden genomen om biodiversiteit te bevorderen en (2) om een integrale visie en uitvoeringsagenda ter bevordering van biodiversiteit op te stellen. Het voorliggende biodiversiteitsplan geeft invulling aan beide onderdelen.

We kiezen daarbij voor een brede aanpak van adviezen bij ruimtelijke ordening projecten tot concrete uitvoeringsprojecten.

Het behouden en versterken van de biodiversiteit past ook bij de uitgangspunten van de nieuwe Omgevingswet, namelijk het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit.

1.6 Totstandkoming van dit plan

Naast een interne ambtelijke projectgroep hebben diverse partijen uit de samenleving meegewerkt bij de opstelling van dit plan. Zij brachten waardevolle kennis en tips in om aan de gang te gaan met biodiversiteit.

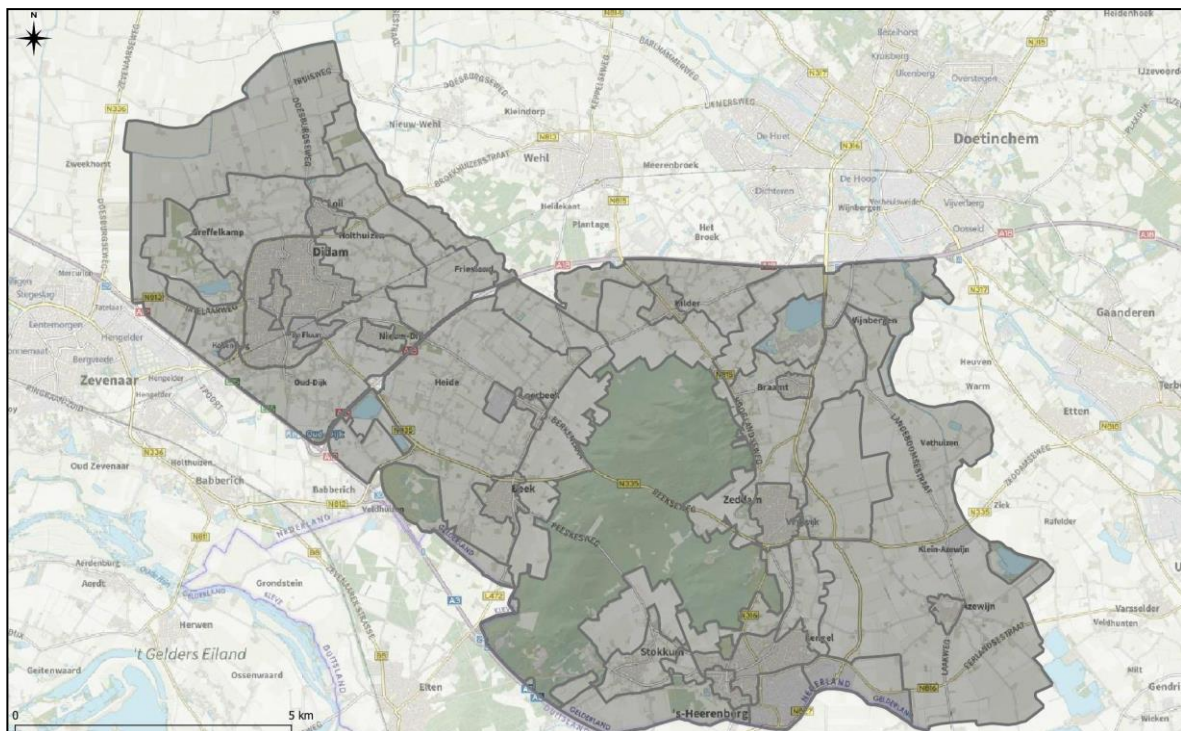
De ambtelijke projectgroep bestond uit medewerkers van de afdelingen openbare werken (groen en klimaat), ruimtelijke ontwikkeling, alsmede vergunningverlening/handhaving.

De maatschappelijke organisaties of inwoners die geraadpleegd zijn en inbreng hebben gegeven zijn onder andere Schoon Diem, een vrijwillig boswachter bij Natuurmonumenten, de plattelandsraad, dorpsraad Stokkum, Wijkraad Greffelkamp, een biologische boer, VAL Oude IJsselstreek, een gepensioneerd adviseur ecologie en een student bos- en natuurbeheer aan de IAH Larenstein.

2 Biodiversiteit in Montferland

2.1 Hoe gaat het met de biodiversiteit in de gemeente?

Om een goed beeld te krijgen van hoe de biodiversiteit in de gemeente Montferland er voor staat, is een, voor iedereen via internet te raadplegen [Biomorfologische kaart](#) opgesteld. De gemeente is hiervoor in 35 deelgebieden opgesplitst. Deze indeling is bepaald aan de hand van een tal van factoren, zoals bodemtype, landgebruik, ontstaansgeschiedenis en dergelijke. Op de factsheets van de Biomorfologische kaart is per deelgebied beschreven wat knelpunten zijn als het gaat om biodiversiteit. Niet in ieder deelgebied zijn deze hetzelfde. Hieronder gaan we per gebiedstype (agrarisch buitengebied, kernen, bedrijventerreinen en natuurgebieden) kort in op de status en uitdagingen voor de biodiversiteit.

De gemeente is ingedeeld in 35 deelgebieden. Per deelgebied is een factsheet opgesteld met daarin een beschrijving van de aanwezige soorten, kansen en bedreigingen. Deze is via internet te raadplegen: zie [link naar de kaart](#).

Het agrarisch buitengebied

In het agrarisch buitengebied is het leefgebied voor soorten teruggedrongen tot bermen, slootkanten en erven. De akkers en weilanden worden zodanig gebruikt dat er voor de meeste diersoorten niet veel voedsel is te vinden. Kruiden die zo belangrijk zijn als voedselbron voor veel insecten ontbreken door intensieve, veelal chemische bestrijding. Dekking is er voor de meeste soorten niet meer en moderne oogsttechnieken zorgen er voor dat er weinig oogstresten blijven liggen, of daags na het oogsten worden ondergeploegd. De natuurgebieden zorgen er voor dat er nog plekken zijn waar veel soorten voorkomen, mede dankzij de rand met extensief beheerde akkers. In deze randjes kunnen soorten nog dekking en voedsel vinden en kunnen ze zich veilig door het landschap verplaatsen.

De kernen

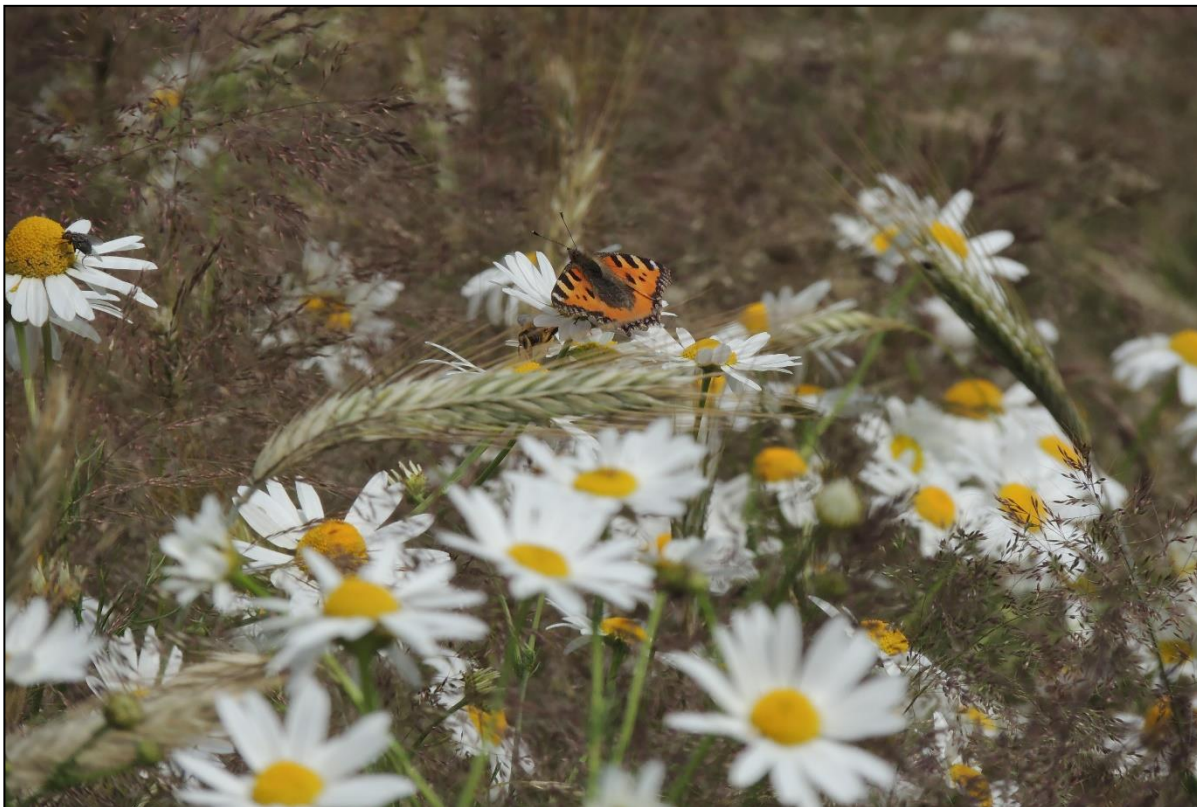
In de kernen is het leefgebied van soorten vaak sterk versnipperd. Het openbaar groen is voor veel soorten van onvoldoende kwaliteit omdat er geen dekking in de vorm van struiklagen is of omdat verbindingen zijn doorbroken door wegen en gebouwen. Door het toepassen van planten die van oorsprong niet in Nederland voorkomen is er weinig voedsel voor insecten te vinden. De particuliere tuinen zijn veelal intensief onderhouden (zoals maaien met robotmaaiers) óf geheel onderhoudsvrij en verhard met tegels en grind. Rommelige hoekjes en tuinen vol bloemen, bomen en struiken komen steeds minder voor. Hierdoor ontbreekt het voor veel soorten aan veiligheid, voedsel of voortplantingsmogelijkheden. Daarnaast worden woningen door energiemaatregelen voor soorten zoals huismus, gierzwaluw en gewone dwergvleermuis ongeschikt als verblijfplaats. Spouwmuren waar vleermuizen overdag verblijven worden opgevuld met isolatie materiaal (soms met dodelijke afloop voor de vleermuizen). Kleine openingen achter dakgoten en ruimtes onder de pannen worden steeds meer ontoegankelijk als nestplek voor vogels.

De bedrijventerreinen

De bedrijventerreinen zijn intensief bebouwd. Alleen voor zeer gespecialiseerde soorten is hier leefgebied te vinden. Bijvoorbeeld de zwarte roodstaart, die van oorsprong in rotsachtige gebieden zijn te vinden. Verbindingen van en naar het buitengebied zijn vaak doorbroken en voor groen is nauwelijks aandacht.

De natuurgebieden

Binnen de gemeente zijn enkele natuurgebieden; de Ligtenbeek/Nevelhorst, de Bijvanck en het Bergherbos. Naast successen zijn er voor de beheerders ook zorgen over de staat van de natuurgebieden. De kwaliteit van de natuurgebieden staan onder druk door verdroging, de neerslag van verzurende en vermestende stikstof, klimaatverandering en plaagsoorten. Ook neemt de recreatiedruk toe, wat voor sommige soorten betekent dat ze minder leefgebied hebben.

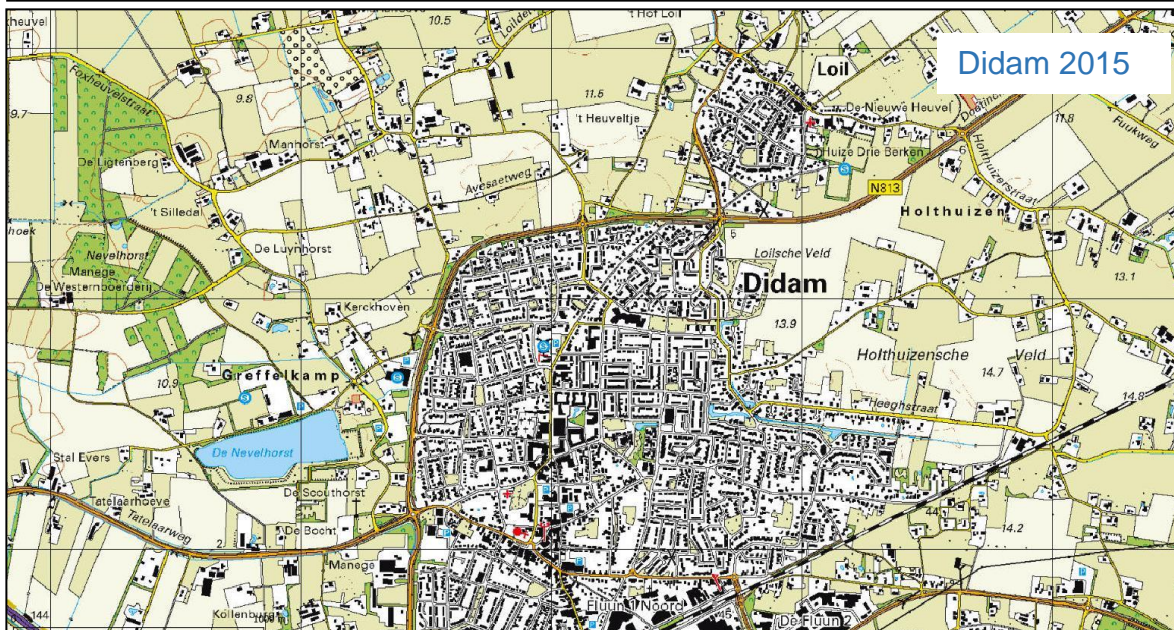
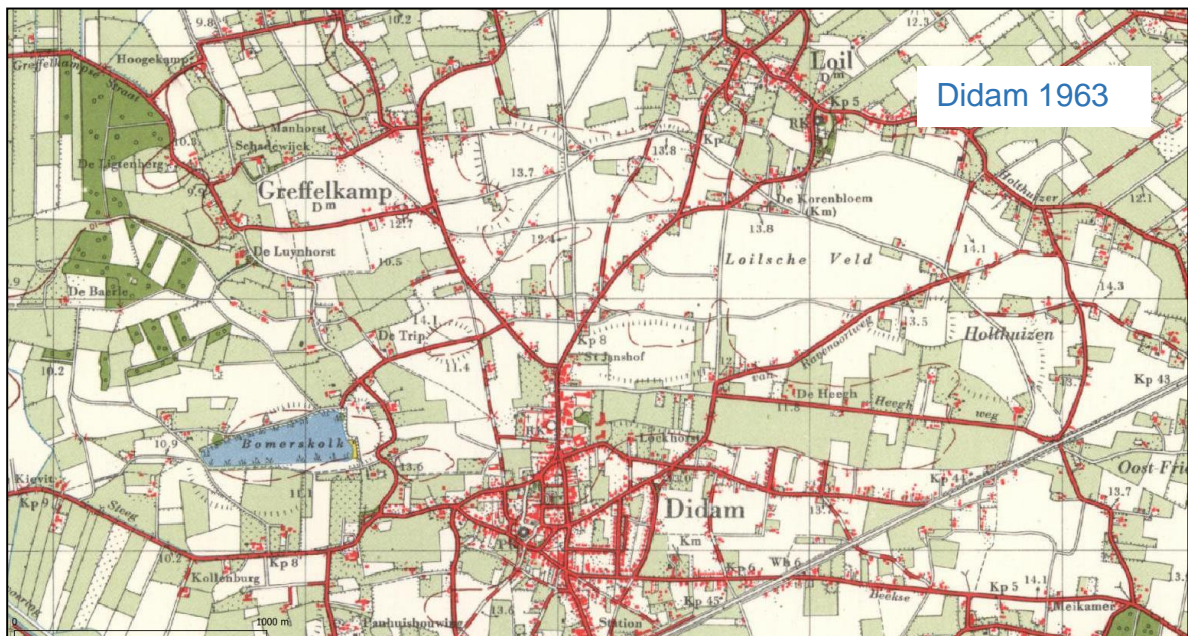
Bloeiende (inheemse) planten zijn een voorwaarde voor de meeste insectensoorten. In de akkers rond het Bergherbos worden de akkeronkruiden niet (chemisch) bestreden.

2.2 Wat zijn de voornaamste oorzaken van de achteruitgang?

Het is niet mogelijk om één eenduidige oorzaak van de achteruitgang te geven. Het is een complex aan oorzaken en gevolgen die een zelfversterkend effect hebben. In algemene zin kan worden gesteld dat door de intensivering van het landgebruik het leefgebied van veel soorten is afgenomen of zelfs verdwenen. Tel daar problemen als klimaatverandering en gebruik van bestrijdingsmiddelen bij op en het resultaat is een dramatische afname van de biodiversiteit. We lichten de oorzaken die in elk geval een rol spelen hieronder verder toe.

Verlies van leefgebied

Het verlies van leefgebied is in Nederland een belangrijke factor. Nederland is een dichtbevolkt land en met name vanaf de tweede helft van de vorige eeuw is er veel in het landschap veranderd. De steden zijn flink gegroeid en de landbouw heeft de noodzakelijke productiviteit op weten te schroeven door schaalvergroting. Vergelijk bijvoorbeeld de kaart uit 1963 met recenter kaartmateriaal. De veranderingen in landgebruik gaan nog steeds door en hebben behalve invloed op de hoeveelheid beschikbaar leefgebied ook sterke invloed op de kwaliteit ervan.

Versnippering

Versnippering hangt nauw samen met het probleem dat er voor soorten minder leefgebied is, omdat de mens ruimte nodig heeft om te wonen en te werken en voedsel te verbouwen. Versnippering wil zeggen dat de leefgebieden die nog intact zijn gebleven te ver uit elkaar liggen voor bepaalde soorten om te kunnen bereiken. Er ontstaan eilandjes waar kleine populaties van soorten nog enige tijd kunnen blijven bestaan, maar uiteindelijk uitsterven door gebrek aan genetische afwisseling of gebrek aan voedsel.

Klimaatverandering

De gevolgen van klimaatverandering zijn heel divers, maar gevreesd wordt dat sommige soorten zich niet snel genoeg kunnen aanpassen aan de veranderende omstandigheden. Andere soorten profiteren juist. Het ontstaan van plagen, zoals de larven van de letterzetter (een kever) die vooral de fijnspar en andere naaldhoutsoorten zoals de lariks belaagt, hangt samen met de opwarming en de droogte, die het gevolg zijn van de klimaatverandering.

Stikstofproblematiek

De stikstofproblematiek is veel in het nieuws. De gevolgen van de uitstoot door industrie en verkeer op de biodiversiteit zijn anders dan die van de uitstoot van de stikstof uit de mest van landbouwdieren, maar worden vaak als één probleem beschouwd. In beide gevallen grijpt het in op het functioneren van de bodem. Deze wordt te rijk met stikstof en te zuur. Het eerste leidt tot te uitbundige groei van bepaalde planten, waardoor soorten die zich specialiseerden in het groeien op arme gronden in het geding komen. De stikstof afkomstig uit mest zorgt er voor dat kalk en allerlei mineralen uitspoelen en niet meer beschikbaar zijn voor gewassen en planten. Dit heeft op de armere zandgronden op de Veluwe tot een dramatische afname van biodiversiteit geleid. In het Bergherbos is het voor de beheerders evengoed vechten tegen de bierkaai.

Gebruik van bestrijdingsmiddelen

De relatie tussen gebruik van insecticiden en fungiciden en het verlies van biodiversiteit in landbouwgebieden is middels wetenschappelijk onderzoek op Europese schaal statistisch aangetoond, maar over een causaal verband blijft discussie tussen de organisaties die de landbouwbelangen behartigen en natuurbeschermers. Deze discussie helpt niet bij het oplossen van het probleem. Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen is een belangrijke factor als we het probleem van met name insectensterfte willen oplossen. In de landbouw is een transitie noodzakelijk. Dit betekent dat de wijze van telen van gewassen anders moet, bijvoorbeeld met strokenlandbouw. Bestrijdingsmiddelen worden echter ook ingezet bij particulieren. Het gebruik in tuinen is een even groot risico, mede doordat er ten aanzien van dosering geen regelgeving of handhaving is.

Invasieve exoten

Sommige invasieve exoten verdringen andere soorten doordat ze fysieke ruimte innemen, inlandse soorten opeten en/of zelf geen voedselbron vormen voor inlandse soorten. Ook kunnen het voedselconcurrenten van andere soorten zijn of brengen ze ziektes over. Denk hierbij aan de Japanse duizendknoop, exotische vissen en de Amerikaanse rivierkreeft.

2.3 Hoe kunnen we de biodiversiteit verbeteren?

Het is duidelijk dat de hoeveelheid beschikbare ruimte voor biodiversiteit de komende tijd niet toeneemt. De bevolking blijft nog groeien en zorgt voor toenemende druk op de beschikbare ruimte, waar o.a. woonwijken, windturbines, zonneparken en bedrijventerreinen hun ruimtebeslag gaan innemen. Daarnaast is binnen de huidige bedrijfsvoering van agrariërs in het buitengebied de inpasbaarheid van biodiversiteit sterk afhankelijk van subsidieregelingen.

De centrale gedachte als het gaat om verbeteren van de biodiversiteit is dat het niet gaat om het behoud van soorten in natuurgebieden alleen. Om de biodiversiteit te verbeteren is het volgende nodig:

1. Biodiversiteit ontwikkelen binnen de huidig beschikbare ruimte én;
2. Het verbinden van gebieden met goede biodiversiteit én;
3. Onderhoud en beheer richten op behoud en verbinding van de leefgebieden.

Dit gaat verder dan het beschermen van gebieden: het robuuster maken van het geheel aan leefgebieden van soorten kan alleen als ook *buiten* de natuurgebieden kansen ontstaan voor deze soorten. Het isoleren van populaties in natuurgebieden maakt ze kwetsbaar. Denk bijvoorbeeld aan het effect van roofdieren in kleine weidevogelreservaten. Gemakkelijke prooien, zoals jonge weidevogels, zijn vooral in natuurgebieden of weidevogelgebieden te vinden en tegenwoordig niet meer in het overige buitengebied. Hierdoor zullen de natuurgebieden veel vaker door roofdieren bezocht worden. De populaties van weidevogels zijn mede door het louter voorkomen in beschermde gebieden gevoelig geworden voor predatie.

Basisbehoeftes centraal

Om de biodiversiteit te verbeteren conform de hierboven genoemde 3 punten, zetten we in op de verbetering van kwaliteit van leefgebieden en verbinden van leefgebieden (immers extra oppervlakte is weinig reëel in de nabije toekomst). Daarvoor is het belangrijk een beeld te hebben van de eisen die soorten stellen aan hun leefgebied. Dit is voor iedere soort anders, maar er zijn universele grondregels die van toepassing zijn op vrijwel alle soorten. We noemen deze basisbehoeftes ook wel habitateisen. Binnen het leefgebied waarin een soort voorkomt heeft deze behoefte aan:

1. Voedsel;
2. Veiligheid;
3. Vocht;
4. Voortplanting;
5. Verbindingen.

Deze 5 basisbehoeftes zijn toepasbaar op vrijwel alle soortgroepen en soorten. Het vormt daarmee een belangrijk instrument om te bepalen of maatregelen voor het verhogen van de biodiversiteit ook daadwerkelijk succesvol zijn.

Basisbehoeften van de huismus

Als voorbeeld nemen we de huismus; vanuit de Wet natuurbescherming zijn de nesten beschermd. Alleen het aanbrengen van extra nestgelegen-heden heeft weinig waarde als er voor de jongen onvoldoende insecten te vinden zijn of als er nergens water te vinden is.

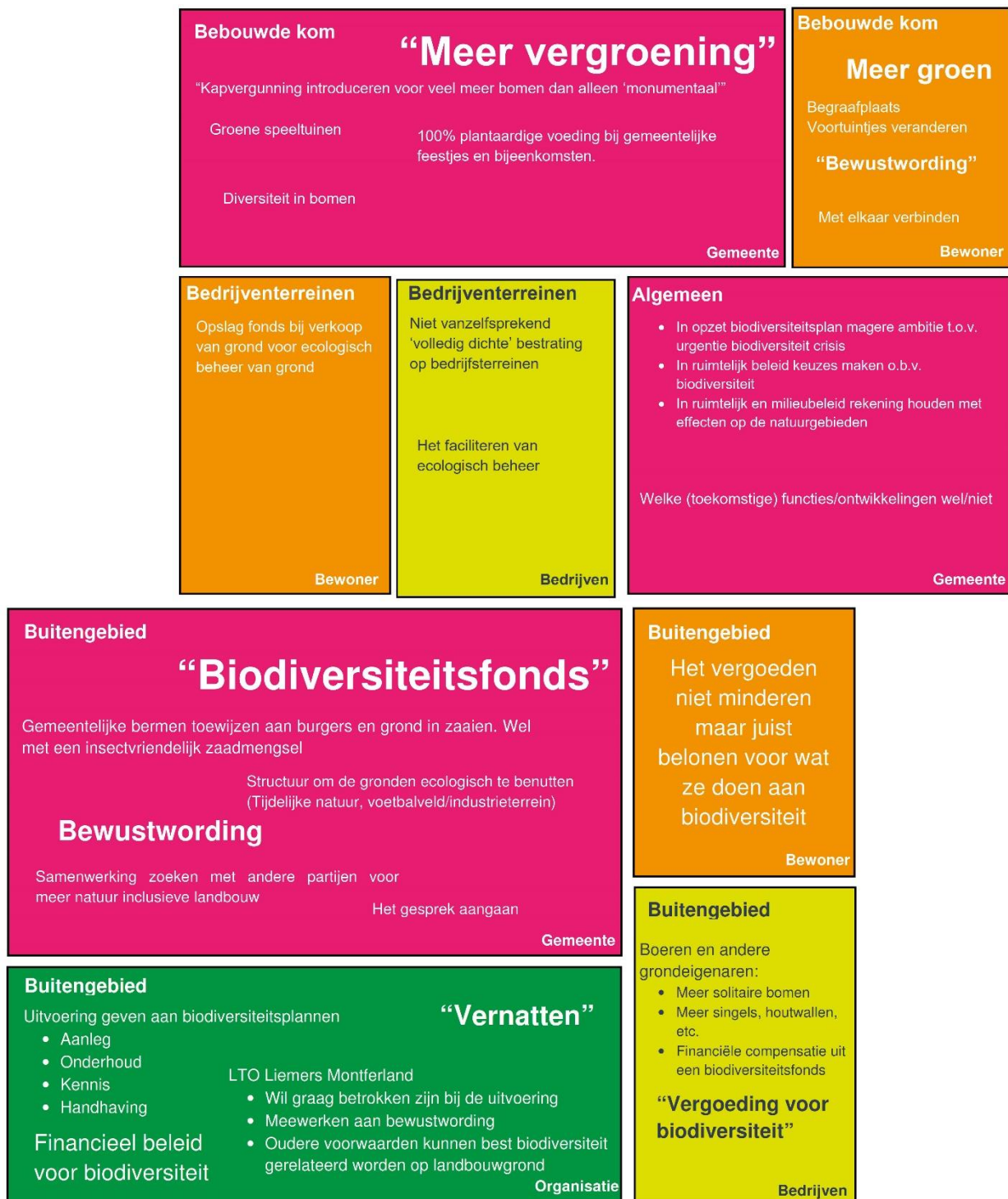
Huismussen gedijen goed in gebieden met voldoende voedsel als zaden, broodkruimels en dergelijke. De jongen hebben echter insecten nodig, het verteren van de zaden kunnen zij zelf nog niet. Behalve plekken om te nestelen moet er ook ruimte zijn om te kunnen vluchten bij gevaar (sperwers, katten). Huismussen slapen gezamenlijk in dichte struiken. Om parasieten uit het verenkleed te krijgen nemen huismussen stofbaden in zandige plekken, maar ook badderen ze graag in waterplassen. Samen met drinkplekken zijn dit noodzakelijke elementen die allemaal aanwezig moeten zijn voor de soort.

De basisbehoeften van de huismus (bron: IPC)

2.4 Wat vinden de inwoners van Montferland van biodiversiteit?

Op 31 augustus 2021 is een bijeenkomst georganiseerd waarin gelegenheid was om invulling te geven aan het biodiversiteitsplan van de gemeente Montferland. Er werd gevraagd om zoveel mogelijk ideeën en standpunten uit te wisselen over hoe we in Montferland de biodiversiteit kunnen verbeteren, te rubriceren naar gebiedstype (kernen (=bebouwde kom), buitengebied en bedrijventerreinen) en aan te geven bij wie de actie ligt (gemeente= roze, bewoners,= oranje bedrijven of organisaties= geel).

Ter illustratie: tijdens de bijeenkomst met klankbordwerkgroep werden de ideeën gerangschikt per gebiedstype en per “actor”

2.5 Welke maatregelen nemen we al voor de biodiversiteit?

We hebben de afgelopen jaren als gemeente niet stilgezeten. We zijn al volop bezig met verbetering van de biodiversiteit in combinatie met behoud van het landschap maar dit kan nog beter. De volgende maatregelen nemen we al en blijven we doen of breiden we uit:

- Het ecologisch beheren van gemeentelijke bermen. Op dit moment wordt een klein deel van de gemeentelijke bermen ecologisch beheerd. Dit gaan we komende jaren verder uitbreiden. Om de resultaten van ecologisch bermbeheer te volgen worden deze bermen gemonitord;
- Behoud landschappelijke kwaliteiten. De landschappelijke kwaliteiten in het landelijk gebied zijn juridisch vastgelegd in het bestemmingsplan buitengebied;
- Landschappelijke inpassing met streekeigen beplanting is een voorwaarde bij initiatieven in het buitengebied. Bij initiatieven in het buitengebied zoals functieverandering schrijven we voor dat de nieuwe bebouwing landschappelijk moet worden ingepast;
- We stimuleren de aanleg van landschapselementen door gebruik te maken van de provinciale subsidieregeling landschap en biodiversiteit. Inwoners van het buitengebied en organisaties kunnen subsidie krijgen voor de aanleg van landschapselementen en het bevorderen van de biodiversiteit;
- Aanplanten bomen. De afgelopen 2 jaar hebben we acties gehad voor de aanplant van een beeldbepalende boom;
- In verschillende beleidskaders zoals groenbeleidsplan, klimaatadaptatieplan, ruimtelijke kader voor grootschalige energieopwekking is biodiversiteit een onderdeel;
- Bij ruimtelijke ontwikkelingen vindt onderzoek plaats naar flora en fauna. Deze verplichting vloeit voort uit de Wet natuurbescherming. Afhankelijk van de uitkomsten worden maatregelen genomen zoals het aanbrengen van vleermuiskasten of voorzieningen in woningen voor huismussen;
- Invasieve soorten worden bestreden op het moment dat er klachten worden gemeld;
- Bescherming bomen. Met het bomenbeleidsplan beschermen we oude en waardevolle bomen;
- Vermindering lichthinder. Komende jaren wordt onderzocht waar de verlichting wat minder kan. Dit is niet alleen goed voor de portemonnee maar ook voor de biodiversiteit.

3 Visie op biodiversiteit

In dit biodiversiteitsplan wordt nadere invulling gegeven aan de wens om de biodiversiteit te bevorderen. We zijn tevreden wanneer het volgende is bereikt:

De basisbehoeften voor planten en dieren zijn aanwezig in alle gebiedstypen, bebouwd en onbebouwd.

In Montferland zijn veel mensen zich bewust van de waarde en het belang van biodiversiteit.

We gaan daarbij gebiedsgericht te werk omdat voor de vier verschillende gebiedstypen (bebouwd of onbebouwd) de eisen die soorten aan hun leefomgeving stellen én de al dan niet aanwezige elementen verschillend zijn. De vier gebiedstypen (kernen, agrarisch buitengebied, bedrijventerreinen en natuurgebieden) komen verspreid in de gemeente voor. De gebiedsindeling van de Biomorfologische kaart onderscheidt in totaal 35 deelgebieden. Hiervan zijn 12 van het type kernen, 14 deelgebieden betreffen agrarisch buitengebied. Verder zijn 4 bedrijventerreinen onderscheiden en 5 natuurgebieden.

Bewustwording over de waarde en belang van biodiversiteit is van groot belang, zowel binnen de organisatie van de gemeente zelf, als bij haar bewoners. Deze bewustwording is noodzakelijk om een gedragsverandering mogelijk te kunnen maken.

3.1 Herstel van randvoorwaarden

De natuurlijke processen kunnen het eenvoudigst worden samengevat met “variatie”. Het betekent variatie in aanwezigheid van voedsel, veiligheid, voorplanting, vocht en verbinding. Bij alle handelingen, zoals ruimtelijke planvorming, onderhoud en beheer tot aan het inrichten van particuliere tuinen kan terug worden gegrepen op deze termen. Als in een gebied aan deze randvoorwaarden wordt voldaan (voldoende omvang en kwaliteit/variantie leefgebied) dan is er sprake van basisbehoeften en zijn de randvoorwaarden voor herstel van de biodiversiteit aanwezig.

Samen aan de slag voor herstel van de basisbehoeften van bodemleven en insecten.

3.2 Gebiedsgerichte benadering

Voor de verbetering van de biodiversiteit kiezen we voor een gebiedsgerichte benadering. We hanteren daarbij een indeling in 4 gebiedstypen:

- Agrarisch buitengebied
- Kernen
- Bedrijventerreinen
- Natuurgebieden

Elk gebiedstype heeft te maken met verschillende knelpunten die zorgen voor een vermindering van de biodiversiteit. Met deze aanpak kunnen we hier gericht mee aan de slag.

<p>Agrarisch buitengebied</p> <ul style="list-style-type: none">- Intensivering en schaalvergroting landbouw (verdwijnen van landschapselementen, solitaire bomen, hagen en bosjes)- Gebruik van pesticiden- Verdroging- Mee-ploegen van bermen- Maaien van bermen door particulieren- Vermindering van aantal boeren (stallen op erf omzetten naar wonen)- Overbemesting en vervuiling van oppervlaktewater en grondwater- Verdwijnen van zandwegen	<p>Kernen</p> <ul style="list-style-type: none">- Verdwijnen van bomen- Verstenen van particulier tuinen- Openbaar groen weinig functioneel (5 V's, geen voedsel, veiligheid etc.)- Te kleine boomspiegels en groenstroken voor duurzaam behoud- Ruimtegebrek voor openbaar groen- Veel wijzigingen in groen door onderhoud ondergrondse infrastructuur- Invloed van andere disciplines, zoals inrichten werkterrein in openbaar groen- Evenementen in openbaar groen- Budget/bezuinigingen- Renovaties (met name particulier)- Gebruik van bestrijdingsmiddelen door particulieren
<p>Bedrijventerreinen</p> <ul style="list-style-type: none">- Verdwijnen groen- Weinig functioneel groen (5 V's: geen voedsel, veiligheid etc)- Veel verharding- Intensief landgebruik, verdwijnen van groene verbindingen- Nadelig beheer bij braakligging- Verdroging	<p>Natuurgebieden</p> <ul style="list-style-type: none">- Verzuring en vermesting- Klimaatverandering- Verdroging- Verstoring- Exoten

Voorbeelden van knelpunten voor de verschillende type gebieden

3.3 Aanpak via sporen

Op verschillende niveaus en in verschillende gebieden vinden handelingen plaats die van (negatieve) invloed zijn op de biodiversiteit. Om richting te kunnen geven aan een uitwerking zien we drie sporen voor ons:

- Ruimtelijke ontwikkelingen;
- Onderhoud en beheer;
- Bewustwording.

Per spoor kan worden bepaald op welke wijze invulling wordt gegeven aan het behalen van de randvoorwaarden van herstel van biodiversiteit en wat daarin de opgave is.

We kunnen dus voor het buitengebied, de kernen, bedrijventerreinen en natuurgebieden bepalen op welk spoor we gaan inzetten en wat de benodigde/gewenste maatregelen zijn. Een voorbeeld: voor de kernen willen we op het gebied van ruimtelijke ontwikkelingen dat natuurinclusief wordt ontworpen en bestaande verbindingen blijven behouden. In het beheer en onderhoud willen we dat er meer variatie in de beplanting komt. Voor meer bewustwording gaan we de inwoners uitleg geven over het belang van hun tuinen voor biodiversiteit.

In de uitwerking van het spoor kunnen we keuzes maken. Waarop gaan we ons (het meeste) richten en welk opgave zien we voor ons weggelegd. Dit kan per gebiedstype verschillend zijn. De rol van de gemeente kan daarbij zijn:

- Partner bij projecten;
- Eigenaar en beheerder gronden;
- Geven van informatie aan bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

4 Uitvoeringsplan

Per gebiedstype (in totaal vier) worden voor de drie sporen keuzes gemaakt in opgaves en de wijze van invulling. Deze vormen de basis voor de keuzes van maatregelen die uiteindelijk getroffen moeten gaan worden. De opgaves worden onder andere bepaald door politieke keuzes. Daarom is aan de raad gevraagd hierover mee te denken.

In grote lijnen kan gesteld worden dat de voorkeur gaat naar:

- Stimuleren en bewust maken boven verbieden of voorschrijven;
- Bij nieuwe initiatieven eisen stellen aan verbetering biodiversiteit;
- Een afweging tussen kosten en effecten;
- Als gemeente het goede voorbeeld geven;
- Een snelle start van maatregelen met veel effect.

Een voorbeeld van een snelle start is om bestaande initiatieven op het gebied van natuur- en milieueducatie opnieuw te faciliteren.

Niet in alle gebieden is de inzet vanuit de gemeente hetzelfde. Er wordt rekening gehouden met de potenties die gebieden hebben en naar (kosten)effectiviteit van de maatregelen. Daarnaast wordt er vanuit de natuur-beherende organisaties reeds ingezet op het bevorderen van de biodiversiteit. We zetten ons vooral in op maatregelen waar het meeste effect is te behalen. Het onderscheid dat voor het gemeentelijke biodiversiteitsplan globaal wordt gemaakt is weergegeven in onderstaande tabel. In deze tabel is te zien welke sporen voor de verschillende gebiedstypen het belangrijkste zijn.

Inzet maatregelen per gebiedstype en per spoor

	Ruimtelijke ontwikkeling	Onderhoud en beheer	Bewustwording
Buitengebied	middel	hoog	middel
Kernen	middel	hoog	hoog
Bedrijventerreinen	hoog	middel	laag
Natuurgebieden	middel	laag	laag

We zijn op dit moment bezig met het opstellen van een omgevingsvisie voor de hele gemeente. Het behouden en versterken van biodiversiteit is daarin een thema net zoals wonen, verkeer, energieopwekking, recreatie, klimaat en dergelijke. Hoe biodiversiteit een plek kan krijgen moet nog verder uitgewerkt worden. De inzet is dat elke ruimtelijke ontwikkeling ook bijdraagt aan biodiversiteit.

4.1 Het agrarisch buitengebied

Ruimtelijke ontwikkelingen

Opgave

Bij nieuwe initiatieven in het buitengebied wordt versnippering van leefgebieden voorkomen en wordt natuurinclusief ontworpen. Om de natuurgebieden in de gemeente te beschermen tegen stikstofdepositie wordt nieuwvestiging van intensieve, niet grondgebonden veeteelt tegengegaan. De gemeente stimuleert natuurinclusieve landbouw, om zo het gebruik van bestrijdingsmiddelen en de uitstoot van stikstof te verminderen.

Wijze van invulling

1. Bij toetsingen aan de natuurwetgeving wordt aanvullend een biodiversiteitsparagraaf gevraagd. Een vakkundig ecoloog geeft hierin een beoordeling ten aanzien van effecten op verbindingen voor soorten anders dan bij wet beschermde soorten te geven en hoe deze bijdragen aan het versterken van de biodiversiteit. Inspiratie voor deze beoordeling is te vinden op de factsheet van het betreffende deelgebied. Hierop zijn kernkwaliteiten en ontwikkeldoelen weergegeven.
2. In de Omgevingsvisie vormt biodiversiteit een belangrijk onderdeel. Vastgelegd wordt dat nieuwvestiging van intensieve niet grondgebonden veeteelt in de omgeving van gevoelige natuurgebieden niet mogelijk is.
3. In de Omgevingsvisie/plan wordt de mogelijkheid om over te stappen op natuurinclusieve landbouw geregeld.
4. Onderzocht wordt of het mogelijk is om op gronden die de gemeente verpacht voorwaarden te stellen met betrekking tot biodiversiteit.

Beheer en onderhoud

Opgave

In het buitengebied worden de gemeentelijke bermen ecologisch beheerd. De laanbeplanting wordt gevarieerder gemaakt. Er worden meer landschapselementen aangelegd.

Wijze van invulling

1. In het groenbeleids- en beheerplan beschrijven we hoe de biodiversiteit op gemeentegrond wordt verhoogd. Belangrijke uitgangspunten daarbij zijn:
 - a) minder vaak maaien (niet klepelen);
 - b) afvoeren maaisel (verschralen);
 - c) variëren in tijd en ruimte (laat in het seizoen en stukken sparen);
 - d) meer bomen die bijdragen aan voedsel aanplanten;
 - e) meer variatie in boomsoorten;
 - f) aandacht voor horizontale en verticale gelaagdheid (struiklaag toevoegen);
 - g) inheemse soorten (niet inzaaien als dit niet nodig is);
 - h) geen chemische bestrijdingsmiddelen;
 - i) goede communicatie met uitvoerende partijen;
 - j) bestrijding invasieve exoten.
2. Opstellen bermenbeheerplan. In dit plan beschrijven we welke bermen, zaksloten en wadi's we op een meer ecologische wijze gaan beheren. Om te zorgen dat te maaien bermen van afval is ontdaan worden de zwerfbrigades van te voren geïnformeerd over de maaikalender

Bewustwording

Opgave

De gemeente wil de biologische landbouw/natuurinclusieve landbouw stimuleren. Op deze wijze kan het gebruik van bestrijdingsmiddelen worden teruggebracht. Daarnaast wil de gemeente meer bewustwording creëren bij de bewoners in het buitengebied over het belang van de erven voor biodiversiteit.

Wijze van invulling

1. De gemeente zoekt aansluiting bij bestaande initiatieven en organisaties. Samen met (landbouw)organisaties zorgt de gemeente er voor dat boeren voorlichting krijgen over de bestaande (landelijke) regelingen ter stimulering van natuurinclusieve landbouw (kringlooplandbouw). De gemeente geeft voorlichting over het biodiversiteitsplan en laat zien dat op alle fronten wordt ingezet op herstel van de biodiversiteit.
2. Voor voorlichting omtrent de soorten die gebruik maken van erven wordt aansluiting gezocht bij bestaande initiatieven/agrarische natuurverenigingen (VALA, Landschapsbeheer Gelderland).
3. De Biomorfologische kaart is een instrument dat als ondersteuning van het biodiversiteitsplan is opgesteld. Het is een voorlichtingsmiddel dat de gebiedsgerichte benadering volgt en locatie specifieke informatie geeft over de biodiversiteit, ook voor het buitengebied. De factsheets van de kaart worden periodiek aangepast, waarbij bereikte doelen (acties) worden beschreven.
4. Als gemeente stimuleren en ondersteunen we het herstel, aanleg en onderhoud landschapselementen. We subsidiëren de aanleg van nieuwe landschapselementen en het herstel van bestaande vanuit de regeling landschap en biodiversiteit. We brengen de regeling onder de aandacht bij inwoners.
5. We zoeken samenwerking met andere organisaties en faciliteren deze waar mogelijk.
6. We geven voorlichting over het veranderd bermenbeleid zodat er meer begrip ontstaat over meer ruigten in de bermen.

4.2 De kernen

Ruimtelijke ontwikkelingen

Opgave

Natuurinclusief ontwerpen wordt de norm. Deze landelijke ambitie wordt door de gemeente toegepast bij nieuwe initiatieven zoals nieuwbouw en herontwikkeling. Vooral nog wordt een vrijwillige bijdrage gevraagd per initiatief. Door middel van voorlichting worden initiatiefnemers op de hoogte gebracht van de mogelijkheden van natuurinclusief ontwerpen. Bij gemeentelijke initiatieven wordt van opdrachtnemers een natuurinclusief ontwerp verplicht gesteld.

Wijze van invulling

1. Bij toetsingen aan de natuurwetgeving wordt aanvullend een biodiversiteitsparagraaf gevraagd. Een vakkundig ecoloog geeft hier in een beoordeling ten aanzien van effecten op verbindingen voor soorten anders dan bij wet beschermde soorten, en hoe deze bijdragen aan het versterken van de biodiversiteit. Inspiratie voor deze beoordeling is te vinden op de factsheet van het betreffende deelgebied. Hierop zijn kernkwaliteiten en ontwikkeldoelen weergegeven.
2. Initiatiefnemers en collega's worden op de hoogte gesteld van de mogelijkheden voor natuurinclusief ontwerpen.
3. Bij aanbestedingen van gemeentelijke initiatieven wordt van de inschrijvers een natuurinclusief ontwerp verlangd dat deel uitmaakt van de gunningscriteria. De gemeente stelt daarbij meetbare eisen.

Beheer en onderhoud

Opgave

Het groen in de kernen wordt functioneler voor insecten, kleine zoogdieren en vogels. De gemeente geeft het goede voorbeeld en voert ecologisch beheer van haar bermen en openbaar groen uit. De bewoners worden gestimuleerd om dit voorbeeld te volgen. De opgave om meer te vergroenen gaat hand in hand met maatregelen voor klimaatadaptie.

Wijze van invulling

1. In het groenbeleids- en beheerplan beschrijven we hoe de biodiversiteit op gemeenteground wordt verhoogd. Belangrijke uitgangspunten daarbij zijn:
 - a) minder vaak maaien (niet klepelen);
 - b) afvoeren maaisel (versralen);
 - c) variëren in tijd en ruimte (laat in het seizoen en stukken sparen);
 - d) meer bomen die bijdragen aan voedsel aanplanten;
 - e) meer variatie in boomsoorten;
 - f) aandacht voor horizontale en verticale gelaagdheid (struiklaag toevoegen);
 - g) inheemse soorten (niet inzaaien als dit niet nodig is);
 - h) geen chemische bestrijdingsmiddelen;
 - i) goede communicatie met uitvoerende partijen;
 - j) bestrijding invasieve exoten.
2. Bij projecten ten behoeve van klimaatadaptie is biodiversiteit een onderdeel.
3. Samen met de gebruikers kijken we hoe we de sportterreinen biodiverser kunnen maken.

Bewustwording

Opgave

De gemeente ziet voor de kernen bewustwording van de inwoners van Montferland als speerpunt van haar biodiversiteitsbeleid. Het eerste onderdeel van de bewustwording is het geven van het goede voorbeeld. De opgave en maatregelen van de gemeente zelf worden uitgedragen richting de bewoners. Zo wordt bewustwording gecreëerd van het doel van de veranderingen in de leefomgeving zoals “wildere” bermen en openbaar groen. Daarnaast wil de gemeente actief gaan handelen om inwoners te stimuleren om ook zelf de tuinen biodiverser te gaan aanleggen en beheren.

Voor het verbeteren van de biodiversiteit speelt zowel op grotere als kleinere schaal dat er kansen liggen die benut moeten worden. Bewustwording van de urgentie van de problematiek is van belang, maar dit moet niet leiden tot doemdenken of het nalaten van pogingen om biodiversiteit te verbeteren.

Wijze van invulling

1. Het hoge prioriteit die gekozen is vertaalt zich in een intensieve voorlichtingscampagne. De kracht van herhaling is daarbij een uitgangspunt. Deze campagne kan gecombineerd worden met voorlichting over klimaatadaptatie.
 - a) Voorlichting via de Biomorfologische kaart;
 - b) Organiseren of faciliteren van bijeenkomsten inwoners;
 - c) Financiering, ondersteuning van initiatieven van particulieren (groene daken, geveltuinen);
 - d) Eén op één voorlichting van inwoners over beleid (groenere tuinen, bestrijdingsmiddelen, bermmaaien e.d.);
 - e) Organiseren van initiatieven omtrent het waarnemen van bijvoorbeeld vogel- en insectensoorten in de wijk.
2. De Biomorfologische kaart is een instrument dat als ondersteuning van het biodiversiteitsplan is opgesteld. Het is een voorlichtingsmiddel dat de gebiedsgerichte benadering volgt en locatie specifieke informatie geeft over de biodiversiteit. Alle kernen zijn als separate gebieden beschreven. De grotere kernen bestaan uit meerdere deelgebieden. De factsheets van de kaart worden periodiek aangepast, waarbij bereikte doelen (acties) worden beschreven.
3. We zetten in op het versterken van het contact van kinderen met de natuur. We zoeken hierbij samenwerking met scholen en organisaties zoals het Natuur- en Milieu Educatiecentrum.

4.3 De bedrijventerreinen

Ruimtelijke ontwikkelingen

Opgave

Bij de aanleg en revitalisering van bedrijventerreinen is biodiversiteit een integraal onderdeel. Bij nieuwe bedrijventerreinen wordt een natuurinclusief ontwerp een eis. Het ruimtegebruik op bedrijventerreinen wordt daardoor multifunctioneler. Er zal meer ruimte voor groen zijn om bestaande verbindingen te behouden en de grote dakoppervlaktes worden onder andere gebruikt voor het stimuleren van biodiversiteit.

Voor bestaande bedrijven geldt dat er (per bedrijventerrein) voorlichting wordt gegeven over de mogelijkheden van natuurinclusieve maatregelen (zie 5.4).

Wijze van invulling

1. Initiatiefnemers en collega's worden op de hoogte gesteld van de mogelijkheden voor natuurinclusief ontwerpen.

Beheer en onderhoud

Opgave

Ecologisch beheer van het groen vindt daar plaats waar dit de bedrijfsvoering niet in de weg staat. Speerpunt voor biodiversiteit op bedrijventerreinen is het beheer en onderhoud van braakliggende percelen.

Wijze van invulling

1. Met pachters van braakliggende percelen worden afspraken gemaakt over beheer en onderhoud. Schadelijk beheer wordt achterwege gelaten. Eventuele gevolgen voor de Wet natuurbescherming bij vestiging van beschermde soorten wordt door de gemeente gefaciliteerd middels de gedragscode tijdelijke natuur.
2. Met terrein beherende organisaties die grenzen aan de bedrijventerreinen, zoals het Waterschap, Natuurmonumenten of Staatsbosbeheer, wordt afstemming gezocht over de beheersmaatregelen.

Bewustwording

Opgave

Speerpunt bij het bevorderen van de biodiversiteit op de bedrijventerreinen ligt vooral op de inrichting van de openbare ruimte en eisen aan ruimtegebruik bij nieuwe terreinen. Bewustwording bij gebruikers van bedrijven wordt vooralsnog niet als prioriteit gezien.

Wijze van invulling

1. De Biomorfologische kaart is een instrument dat als ondersteuning van het biodiversiteitsplan is opgesteld. Het is een voorlichtingsmiddel dat de gebiedsgerichte benadering volgt en locatie specifieke informatie geeft over de biodiversiteit, de bedrijventerreinen zijn als separate gebieden (per kern) beschreven. De factsheets van de kaart worden periodiek aangepast, waarbij bereikte doelen (acties) worden beschreven. Voorlichting over een betere biodiversiteit wordt gegeven aan de hand van de maatregelencatalogus die wordt gehanteerd bij uitgifte van nieuwe gronden. Met bedrijventerreinen worden gezamenlijke initiatieven ontwikkeld om op basis van vrijwilligheid de bedrijventerreinen te vergroenen.

4.4 De natuurgebieden

Ruimtelijke ontwikkelingen

Opgave

De gebiedsbescherming die vanuit de provinciale omgevingsverordening voor de natuurgebieden geldt, wordt door de gemeente gehanteerd als het gaat om ruimtelijke ontwikkelingen in natuurgebieden en ecologische verbindingzones.

Wijze van invulling

Bij beoordeling van initiatieven binnen het Gelders Natuurnetwerk geldt voor de gemeente de plicht om zorgvuldige ruimtelijke ordening te waarborgen. De omgevingsverordening stelt duidelijk regels voor ruimtelijke ontwikkelingen binnen het Natuurnetwerk. Alle mogelijke negatieve effecten, waaronder toename van stikstofdepositie maken deel uit van de toetsing. Aanvullende regelgeving door de gemeente wordt niet noodzakelijk geacht.

1. De gemeente gaat in een vroeg stadium initiatiefnemers wijzen op de randvoorwaarden die door de provincie Gelderland worden gesteld in de omgevingsverordening.
2. De gemeente gaat zich actief inzetten op het realiseren van ecologische verbindingzones tussen de natuurgebieden.
3. De gemeente gaat in overleg met de terreinbeherende organisaties over recreatiedruk.

Beheer en onderhoud

Opgave

De taken voor het beheer en onderhoud liggen bij de natuurbeherende organisaties. De gemeente gaat aan de natuurdoelstellingen geen nadere eisen stellen.

Wijze van invulling

4. Er zijn geen gerichte maatregelen die gemeente treft ten behoeve van beheer en onderhoud van de natuurgebieden.

Bewustwording

Opgave

Het belang van de natuurgebieden voor de biodiversiteit in de gemeente is groot. Het vormen ook de gebieden waar veel van de inwoners recreëren. Toenemende recreatiedruk is één van de problemen waar de terreinbeheerders mee te maken hebben. Bewustwording van de waardes van de natuurgebieden voor de biodiversiteit vindt de gemeente daarom belangrijk.

Wijze van invulling

1. De natuurgebieden zijn middels de factsheets van de Biomorfologische kaart beschreven. Niet alleen kunnen de inwoners hier kennis nemen van de grote variatie in soorten die aanwezig zijn, maar ook met de problemen waar de terreinbeheerders mee te maken hebben. De gemeente gaat via verschillende kanalen de inwoners stimuleren om de Biomorfologische kaart te raadplegen, niet alleen voor hun eigen leefgebied, maar ook voor de natuurgebieden.
2. Er wordt meer samengewerkt met natuur-beherende organisaties omtrent voorlichting over biodiversiteit.

5 UITVOERINGSAGENDA

In onderstaande tabel is het uitvoeringsplan weergegeven. In de tabel is per gebiedstype aangegeven welke maatregelen getroffen gaan worden en wat dit betekent ten aanzien van planning en budgettering. Ook de betrokken afdeling wordt in de tabel benoemd.

De inhoud van de maatregelen zijn uitgebreider beschreven in hoofdstuk 4, de tabel betreft een samenvatting.

Gebied	Maatregel	Planning	Budget	Wie	Toelichting
Buitengebied	Regeling landschap en biodiversiteit	2020-2024	€ 316.000 (regulier budget)	medewerker natuur en landschap	Lopend project (50% van budget subsidie provincie)
	Informereren adviesbureaus biodiversiteitsparagraaf	2022	-	Afdeling ontwikkeling/medewerker Natuur en landschap	Kan via Netwerk Groene Bureaus
	Beoordeling biodiversiteitsparagrafen	2022	0,1 fte	Afdeling ontwikkeling	Ook voor kernen en bedrijfsterreinen
	Zonering intensieve landbouw (omgevingsvisie)	2022	-	Afdeling ontwikkeling	Inbreng
	Uitbreiden ecologisch bermbeheer	2022	Budget groenbeheer	Openbare werken	Uitvoering geven aan het bermbeheerplan
	Uitbreiden ecologisch beheer en onderhoud gemeentelijk groen	2023	Budget groenbeheer	Openbare werken	Opnemen in groenbeleidsplan en doorwerking in groenbeheerplan
	Voorlichting natuurinclusieve landbouw en biodivers erf	2023	0,1 fte	medewerker natuur en landschap	Samenwerking agrarische organisaties
	Projecten biodivers erf	2023-2027	€ 5.000 per jaar	medewerker natuur en landschap/uitbesteden	
	Voorlichting via factsheets Biomorfologische kaart	2024-2027	€ 6.500/ 0,05 fte	medewerker natuur en landschap/uitbesteden	Onderhoud aan factsheets
	Natuurinclusieve landbouw in omgevingsplan opnemen	2025	-	Afdeling ontwikkeling	Inbreng
Bedrijventerreinen	Randvoorwaarden formuleren natuurinclusief bouwen	2022	€ 5.000	uitbesteden	Opzet gunningscriteria
	Informatie natuurinclusief ontwerpen	2022	-	Afdeling ontwikkeling/medewerker natuur en landschap	Intern en extern. Fte bij kernen
	Afspraken maken met pachters braakliggende percelen	2023	-	Afdeling ontwikkeling	Wellicht minder inkomsten van pacht
	Voorlichting via factsheets Biomorfologische kaart	2024-2027	-	medewerker natuur en landschap/uitbesteden	Onderhoud aan factsheets, budget bij buitengebied

Kernen	Integratie biodiversiteit in projecten klimaatadaptie	2022-2027	0,1 fte	medewerker klimaat en natuur en landschap	Afstemming
	Natuur en milieu- educatie	2023-2027	€ 2000 per jaar	medewerker natuur en landschap	subsidieregeling
	Voorlichting inwoners	2022-2027	€ 10.000	Deel uitbesteden. Medewerker communicatie, klimaat, openbare werken, natuur en landschap	Opzet campagne. Waar mogelijk optrekken met andere thema's zoals duurzaamheid, klimaat.
	Uitvoering voorlichtingscampagne	2022-2027	0,3 fte	medewerker communicatie, openbare werken, natuur en landschap	
	Stimuleren eigen initiatieven inwoners	2022-2027	-	medewerker natuur en landschap	Subsidiëren uit regulier budget
	Informeren adviesbureaus biodiversiteitsparagraaf	2022	-	Afdeling ontwikkeling/medewerker natuur en landschap	Kan via Netwerk Groene Bureaus
	Beoordeling biodiversiteitsparagrafen	2022	-	Afdeling ontwikkeling	Fte bij buitengebied
	Randvoorwaarden formuleren natuurinclusief bouwen	2022	€ 5.000	uitbesteden	Opzet gunningscriteria
	Voorlichting natuurinclusief ontwerpen	2022	0,2 fte	Afdeling ontwikkeling/medewerker Natuur en Landschap	Intern en extern o.a woningbouwcoöperaties
	Natuurinclusief bouwen	Vanaf 2023	0,1 fte	Vergunningen en handhaving	Versterken kennis intern en boordelen
	Uitbreiden ecologisch beheer en onderhoud gemeentelijk groen	2023	Budget groenbeheer	Openbare werken	Opnemen in groenbeleidsplan en doorwerking in groenbeheerplan
	Projecten biodiverse sportterreinen	2023-2024	€ 7.500	medewerker natuur en landschap en medewerker sport	
	Project zelf waarnemen biodiversiteit	2023-2027	€ 5.000	medewerker natuur en landschap	Subsidiëren uit regulier budget. Fte bij uitvoering voorlichtingscampagne
	Voorlichting via factsheets Biomorfologische kaart	2024-2027	-	medewerker natuur en landschap/uitbesteden	Onderhoud aan factsheets, budget bij buitengebied
Natuurgebieden	Actieve inzet verbindingzones	2022-2027	-	medewerker Natuur en Landschap	Budget reeds beschikbaar
	Samenwerking natuur beherende organisaties	2023-2027	0,05 fte	medewerker Natuur en Landschap	Opzetten structureel overleg
	Voorlichting via factsheets Biomorfologische kaart	2024-2027	-	medewerker Natuur en landschap/uitbesteden	Onderhoud aan factsheets, budget bij buitengebied